

Kringkastingen 1. januar 1952.

Landsmenn!

Vi er i dag gått inn i et nytt år. Og alle spør vi oss selv: Hva vil dette nye året bringe oss av godt og ondt? Og stillingen er vel slik at vi tenker mest på hva ondt det nye året kan by på. Vår generasjon har måttet venne seg til at det er langt mellom de gode nyhetene. Det er i dag ingen som kan gi svar på spørsmålet. Men det vi vet, det er at situasjonen i dag - selv om den er mørk og utrygg - ikke kan sidestilles med tider vi nylig har gjennomlevd og er kommet godt ut av.

Jeg vil ~~i dag~~ be mine lyttere følge meg litt bakover i tiden. Hvordan var stillingen ute i verden og i Norge for nøyaktig 10 år siden, den 1. januar 1942? Jeg kan tenke meg at det er gått mange av mine tilhørere som det er gått meg: Jeg har glemt en del og har måttet slå opp

-2-

i bøker og aviser for å gjenkalle i erindringen hvordan stillingen egentlig var denne nyttårsdagen for 10 år siden:

I Norge hersket det nyttårsdagen 1942 ro, dødens ro. Vi hadde over ett og et halvt års okkupasjon og undertrykkelse bak oss. Henrettelsene i septemberdagene 1941 sto som et mene tekel på veggen for alle ~~de~~ som gjorde opprør mot nazismen.

De tyske nazisters krigsmaskin hadde knust nesten hele Europa. Den britiske kanalen hadde hittil reddet England. I øst hadde de tyske hærmassene rullet inn over Sovjet-Samveldets veldige vidder, og kampen sto om Leningrad, Moskva, Stalingrad og Kaukasus. I Nord-Afrika rykket tyskerne mot Egypt, og mange fryktet for at knipetangen fra Kaukasus og Egypt kunne forene seg over Suez.

Amerikas Forente Stater var tilföyd et katastrofalt slag i Pearl Harbor. De umistelige posisjoner i Stillehavet var enten erobret eller truet av japanerne.

De som speidet etter lyspunkter hadde vanskelig for å se annet enn svart i svart.

Og allikevel.

Nettopp i disse håpløse og uhyggelige dagene ble den norske fronten sveiset fastere og fastere sammen. Nordmenn fant hverandre, i bygd og by. Linjene for den norske motstandskampen ble trukket opp. Hjemmefronten ble organisert.

Hva var det som ga oss denne styrken? En styrke som vi ikke visste vi var i besiddelse av? En styrke som ikke hvilte på maktmidler, men på moral, på vilje, på åndskrefter som hadde slumret, men som nå ble vekket og trukket med i en samlende, solidarisk bevegelse?

Det var nordmennesenes trang til frihet, til selvstendighet, til selvhevdelse, som våknet. Det var motstanden mot diktaturet som bröt seg vei.

Det sitter sikkert mange lyttere rundt omkring i landet og föler seg fristet til å stille det spørsmålet:

Hvor er det blitt av de krefter som holdt oss oppe i de svarte dagene? De har kanskje fölelsen av at vi ikke har med alle dem som satte kreftene inn, ja som var villig til å ofre livet da det knep som verst? Er de gått tapt i etterkrigsårene, som for mange har artet seg annerledes enn de hadde ventet? Er det bare under inntrykket av overhengende fare at vi kan mobilisere alle gode krefter i folket? Eller har vi stelt oss slik at disse gode kreftene har fått fölelsen av at vi ikke trenger dem?

Det er utvilsomt slik at under en overhengende fare mister de små stridsspørsmålene enhver betydning. En glemmer

dem rett og slett. I de harde krigsårene ble det ikke spurt om du var arbeiderpartimann, høyremann eller venstremann, fattig eller rik. Det du ble spurt om var om du var en god nordmann. Og om du ville ofre noe for en felles sak. Det er det samme spørsmålet som stilles i dag, om enn i andre og ikke så inntrengende former.

Det er et alvorlig spørsmål. For det rører ved noe av det mest sentrale i et folks liv, nemlig folkets holdning, dets moralske standard.

Skulle jeg søke å gi et svar på spørsmålet, ville jeg si at det første overfladiske inntrykk av vårt folks holdning ikke er riktig. Det norske folk er også i fred villig til å gjøre en innsats og til å ofre. Etterkrigsårene gir en lang rekke eksempler på at storparten av det norske folket har funnet seg i savn og ytt ofre for å gjenreise landet og sikre folket en tryggere framtid. La meg bare nevne ett eksempel: husmødrene. Det overveldende flertall av dem har

uten klage tatt sin tårn i disse årene.

Mange av mine lyttere vil kanskje si: Men folk er så likegyldige, likegla, ja nærmest sløve, nå. Det er utvilsomt noe riktig i det. Og det er foruroligende. Likegyldige og likegla folk er en fare for demokratiet. Folkestyret krever våkne, interesserte folk. Spør en så de likegyldige hvorfor de ikke interesserer seg for samfunnsspørsmål, blir en ofte møtt med svaret, at de har mistet interessen for det som foregår. Mange kaller det for "politisk kjegl", og det er ikke få som direkte uttrykker sin forakt for politikk. De synes å ha glemt at motstandskampen i okupasjonsårene var en politisk kamp for frihet og selvstendighet, den største i norsk historie. Og at denne politiske kamp ble ført først og fremst for retten til å hevde egne meninger. Det var ensrettingen under diktaturet vi satte oss i mot, det var de demokratiske prinsipper om retten til å ha og kjempe for egne meninger vi

samlet oss om. Vårt folkestyre hviler på disse politiske prinsippene. Det forutsetter partier, diskusjon, pressefrihet, ja, "politisk kjegl" om en vil, ut fra det syn, at det bare er der meninger og interesser krysses at det beste seirer.] Mens vi under motstandskampen var fullt villig til å innrømme like politiske rettigheter for alle som deltok i kampen, er det, ser det ut til, langt vanskeligere i dag. Det henger vel sammen med at det demokratiske prinsipp om like politiske rettigheter, demokrati i egentlig forstand, også er utvidet til det økonomiske område, til det vi kaller økonomisk demokrati. Det står strid om disse prinsipper ennå. Det sto strid om den alminnelige stemmeretten også. I dag smiler vi litt over dem som kjempet for at bare de som hadde jord og formue skulle ha stemmerett. På samme måten som vi en gang vil smile over dem som nå setter seg i mot en økonomisk utjamning i samfunnet. Det er en utvikling som ikke lar seg stanse og som ikke bør stanses. Det er bare spørsmål om å kunne finne slike for-

mer at utjamningen kan gå hånd i hånd med en framgang i hele samfunnets velstand.

En kan si at det har vært vanskeligere å samle det norske folket til felles anstrengelser etter krigen enn under de hardeste motstandsår. Allikevel er det tatt store løft i etterkrigsårene. Vi var langt nede i en bølgedal da krigen sluttet, i de uforglemmelige maidager i 1945. Det var mange som var redde for fremtiden. I dag hersker det enighet om at gjenreisningen av landet er gått framragende. Historisk sett har etterkrigsårene vært en byggeperiode av enestående dimensjoner. Nå vil kanskje noen tro at jeg sier dette for å skryte av Regjeringen og av Arbeiderpartiet, men det er en misforståelse. Den store gjenoppbyggingen har bare vært mulig fordi hele det norske folket har stått sammen om den. Hovedlinjene ble trukket opp i enighet umiddelbart etter at krigen var slutt. Og det er disse hovedlinjer som er fulgt

senere. At det etter hvert har stått strid om detaljer og midler fordunkler ikke den kjennsgjerning at gjenoppbyggingen er et resultat av felles løft. La meg i denne forbindelse nevne vår skipsflåte. Den er bygd opp slik at den allerede er betydelig større enn den var før krigen. Det er skipsredernes fortjeneste at de så fremtidsmulighetene og utnyttet dem. Men det er samtidig nødvendig å minne om, at gjenoppbyggingen bare var mulig ved at skipsrederne fikk adgang til å bruke de veldige summer i valuta som det har kostet, til tross for at nettopp denne valuta ville ha vært av avgjørende betydning også for andre befolkningsgrupper og næringer. Nettopp ved gjenoppbyggingen av skipsflåten [✓] har man et godt eksempel på at det er ved samlet innsats at tiltaket har kunnet gjennomføres.

og kvelfangst-
flåten

Jeg vil også gjerne si noen få ord om de andre hovednæringsveiene våre. Jordbruket har økt sin produksjon med

40 % i forhold til førkrigstiden med 50.000 færre arbeidere. Det er beundringsverdig. Det forteller både om hardt og effektivt arbeid av dem som er knyttet til jordbruket - og om at maskinkraften i raskt tempo erstatter det menneskelige slitet.

Vår industri har gjennomgått en utbyggingsperiode som de fleste av oss ennå ikke fullt ut fatter rekkevidden av, og utbyggingen går videre. Fiskerne er inne i en omlegging som vil få betydning på mange måter. Fangstmengden er økt med 40 %, men antallet av fiskere er gått ned.

Vår utbygging av elektrisk kraft foregår nå i et tempo som er nesten 3 ganger så raskt som i årene før krigen.

Jeg vil gjerne gjenta det: Dette er resultater som bare kan nås ved samlet og fullgod innsats.

En annen side som en heller ikke skal glemme er denne: Krigen og okkupasjonen skapte ikke bare gode nordmenn.

Medaljen hadde en bakside. I 5 år appellerte vi til nordmenn om å sabotere tysk arbeid, det ble litt av en heltegjerning å narre tyskerne for norske varer og gjerne også å stjele fra dem. Hamstring og ~~xxx~~ svartebörs var følger som ikke var til å unngå. Ungdommen tjente svære penger, på mange slags arbeid, men utdanning og opplæring ble det så som så med. Det var vel ikke noen ansvarlig norsk kvinne eller mann som ikke så en fare i denne utviklingen, og som fryktet for hva den ville føre til i etterkrigsårene. Det er ingen grunn til å legge skjul på at det har skapt vansker. Men vi kan si at vi er kommet over ~~og så~~ også det. Det moralske forfall fra krigens dager er overvunnet. Den konklusjon vi kan trekke av de 6 etterkrigsår, er at vi er kommet godt fra krigen og dens ettervirkninger. Det synes også å bevise at folket vårt har beholdt den moralske kraft som reddet oss fra underkastelse i de mørke vintermånedene i 1942.

Med denne bakgrunnen tar det norske folket tillitsfullt fatt på oppgavene som 1952 stiller. Den viktigste av dem er å skape stabile økonomiske forhold i landet: Stabile priser, stabile lønninger, full beskjeftigelse og økt produksjon. Det er veien til framgang og trygghet.

Vårt land er et lite land som ikke ønsker noe annet enn å leve i fred. Det er bare i fred vi kan bevare vår frihet og selvstendighet. Det er bare i fred vi kan bygge landet og bevare vår kultur, vår levestandard og vår demokratiske livsform. For oss er fred grunnlaget for vår eksistens. Derfor vil alt vårt arbeid gå ut på å bevare freden. Men skulle den internasjonale spenningen føre til krig, må vi søke å trygge Norge mot angrep og okkupasjon. Siden Tsjekkoslovakia ble besatt ved et kup i 1948 og Sør-Korea ble angrepet i 1950, har vi følt oss utrygge. Alle våre anstrengelser har tatt sikte på å hindre at noe liknende skulle hende

oss. Vi har søkt samarbeid med de store demokratiske stater i Vest-Europa, De forente stater og Kanada. Gjennom Atlanterhavspakten er det skapt et forsvar for vår frihet og selvstendighet, for den livsform som er vår. 1951 har vært et kritisk år. Spør vi hva 1952 vil bringe, så kan ingen av oss gi svar. Men vi er trygge på ett avgjørende punkt: Skulle Norge bli angrepet vil vi ikke lenger stå allene.

Atlanterhavspakten bygger på det prinsipp: et angrep på et av landene er et angrep på dem alle. Det er det gamle, gode uttrykk for solidaritet: En for alle og alle for en. La meg føye til at vi, eller våre allierte, ikke regner med krig som overhengende eller sannsynlig. Men vi må regne med faren for at de aggressive stater kan begå feilvurderinger.

Vår stilling er klar: Vi vil på alle områder hvor vi kan gjøre en innsats, arbeide for fred og forhandlinger om alle tvistesporsmål. Men blir vi, eller de land vi samar-

beider med, angrepet, er vi beredt til å forsvare oss. Det krever betydelige ofre av oss alle. Ikke bare direkte, i skatter og avgifter, men også på den måten at tiltak og oppgaver som kanskje nettopp du interesserer deg for, må vente. Det krever forsakelse. Vi kan ikke klare alt på en gang. Foran alt annet går sikkerheten, tryggheten. Står valget mellom frihet og selvstendighet på den ene siden og diktatur og okkupasjon på den annen side, da er valget enkelt for alle gode nordmenn. Da vil alle gode nordmenn - akkurat som i 1942 - selvfølgelig og modig ta sin plass i rekkene.

Og så går vi til vårt arbeid i 1952 - i tillit til at det skal lykkes for oss å føre fedrelandet frelst og fritt gjennom en vanskelig tid. I dette arbeid gir det mot og trygghet å vite at praktisk talt hele det norske folket står bak Regjering og Storting.

Jeg takker alle dem som i 1951 har gjort godt arbeid for Norge.

Jeg ønsker alle landsmenn ute og hjemme et godt år, et fredens år i 1952.